

حسین مصباحیان و ترور نوریس

از هرمنوتیک
به سیاست رهایی بخش

در گفتگو با دیتر میسگلد

ترجمه‌ی علی خاندی

از هر منوتیک
به سیاست رهایی بخش
(گفت‌وگو با دیتر میسگلد)

حسین مصباحیان

(عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)

ترور نوریس

(عضو هیئت علمی دانشگاه براک کانادا)

ترجمه‌ی

علی خالندی

This book is a Persian translation of
*Dieter Misgeld: a philosopher's journey
from hermeneutics to emancipatory politics*
by Hossein Mesbahian & Trevor Norris
Sense Publishers, Rotterdam, 2017
translated by Ali Khalandi
Āgah Publishing House, Tehran, 2020

سرشناسه: مصباحیان، حسین، ۱۳۴۰ - Mesbahian, Hossein
عنوان و نام پدیدآور: از هرمنوتیک به سیاست رهایی بخش (گفتگو با دیتر میسگلد) / حسین مصباحیان، ترور نوریس؛ ترجمه‌ی علی خالندی؛
ویراستار کاوه اکبری.
مشخصات نشر: تهران: آگه، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری: ۴۴۰ ص: ۲۱/۵ × ۱۴/۵ س.م.
شابک: 978-964-329-409-0

وضعیت فهرست نویسی: فیبا
یادداشت: عنوان اصلی: 2017, Dieter Misgeld: a philosopher's journey from hermeneutics to emancipatory politics, 2017
یادداشت: کتابنامه

موضوع: میسگلد، دیتر، ۱۹۳۸ - م. -- دیدگاه‌های سیاسی و اجتماعی
Misgeld, Dieter -- Political and social views

موضوع: فیلسوفان کانادایی -- سرگذشتنامه

موضوع: Philosophers -- Canada -- Biography

شناسه افزوده: نوریس، ترور، ۱۹۴۹ - م.

شناسه افزوده: Norris, Trevor, 1949 -

شناسه افزوده: خالندی، علی، ۱۳۶۸ -، مترجم

رده بندی کنگره: B۹۹۵

رده بندی دیویی: ۱۹۱

شماره کتابشناسی ملی: ۵۸۸۶۰۹۸

حسین مصباحیان و ترور نوریس
از هرمنوتیک به سیاست رهایی بخش (گفتگو با دیتر میسگلد)
چاپ یکم: ۱۳۹۸؛ آماده‌سازی در دفتر نشر آگه
(ویراستار: کاوه اکبری)
شمارگان: ۵۵۰ نسخه
چاپ و صحافی: فرهنگ‌بان
همه‌ی حقوق چاپ و نشر این کتاب محفوظ است

نشر آگه

تهران، خیابان بزرگمهر، تقاطع فلسطین، شماره‌ی ۲۲

تلفن دفتر نشر: ۶۶۴۶۳۱۵۵ و ۶۶۹۷۴۸۸۴

ایمیل: info@agahpub.com

اینستاگرام: @agahpub

فروش اینترنتی: agahpub.com

قیمت: ۷۵۰۰۰ تومان

برای شیبا، به پاسِ بودن اش

«مترجم»

فهرست

۹	قدردانی
۱۱	ملاحظات بر چاپ فارسی کتاب
۱۷	پیش درآمد
۳۵	فصل یکم: زندگی و آثار
۱۳۷	فصل دوم: گادامر و هرمنوتیک
۱۸۱	فصل سوم: هابرماس و مدرنیته
۲۳۱	فصل چهارم: پسامدرنیته
۲۴۳	فصل پنجم: رورتی و نوع عمل گرایی
۲۵۱	فصل ششم: آموزش
۲۸۱	فصل هفتم: غرب/شرق؛ برخورد یا گفت و گو؟
۲۹۷	فصل هشتم: کانادا و جهان
۳۲۹	فصل نهم: جهان سوم گرایی
۳۵۵	فصل دهم: حقوق بشر
۳۶۹	فصل یازدهم: تکمله ای بر فلسفه

پیوست ها

۳۷۷	پیوست ۱: غیریت اروپا، علوم انسانی و جامعه‌ی جهانی:
	تأملاتی در باب آثار اخیر هانس گئورگ گادامر
۳۹۹	پیوست ۲: نطق دیتر میسگلد به هنگام بازنشستگی

۸ از هرمنوتیک به سیاست رهایی بخش

- ۴۱۷ پیوست ۳: در باب فلسفه به مثابه واژگون‌سازی: پاسخ به دیتر میسگلد
- ۴۳۱ پیوست ۴: جوابیه‌ی میسگلد به نقد استلا گائون
- ۴۳۵ پیوست ۵: فهرست گزیده‌ی آثار دیتر میسگلد

قدردانی

از دیتر میسگلد به پاس مشارکت‌اش در به سرانجام رساندن این کتاب، و محبت و
تواضع و الایش سپاس گزاریم. (مؤلفان)

ملاحظات بر چاپ فارسی کتاب

پیش‌درآمد ترویر نوریس و من بر ویراست انگلیسی کتاب^۱ انگیزه‌ها و فرآیند شکل‌گیری اثر را به تفصیل توضیح داده و اهمیت دیدگاه‌های میسگلد را با ارجاع به لحظات کلیدی گفتگوها تا حد ممکن بازنموده است. اما آنچه سبب شد یادداشت کوتاه و مستقل دیگری برای انتشار فارسی کتاب بنویسم نخست برجسته‌ساختن نکته‌ای در مورد عنوان کتاب بود، دوم ارانه‌ی توضیحی درباره‌ی دو افزوده‌ی جدید به متن فارسی کتاب که در حقیقت پس از انتشار ویراست انگلیسی کتاب پدید آمده‌اند، و سوم روشن‌ساختن علائق محوری و فعالیت‌های پژوهشی آموزشی میسگلد و بی‌ارتباطی یا ارتباط ناچیز این فعالیت‌ها با رشته‌ای که او در آن تدریس می‌کرد — نکته‌ای که می‌توانست برای خواننده‌ی فارسی زبان ابهام‌برانگیز باشد.

عنوان کتاب^۲ می‌تواند به‌خودی‌خود نشان‌دهنده‌ی سیر فکری میسگلد باشد، اما اگر این عنوان در پیوند با موضوع مرکزی کتاب قرار گیرد، می‌تواند دغدغه‌ی اصلی شاگردان او را، که فراهم‌ساختن شرایط امکان دفاع از فلسفه بوده است، نیز بازتاب دهد. مسئله‌ی محوری کتاب حاضر هم‌چنان که در مقدمه‌ی آن آمده، پرسش از نقش

۱. در ترجمه‌ی فارسی این پیش‌درآمد تاحدی تلخیص شده است.

۲. عنوان فعلی کتاب (از هر منوتیک به سیاست رهانی بخش) نباید با کتاب دیگری که پیش از این با عنوانی مشابه منتشر شده است یکی گرفته شود. گو این که مضمون آن هم نباید تماماً با مضمون کتاب فیلسوفی علیه فلسفه یکی گرفته شود. برای آگاهی‌های بیشتر در مورد دو کتاب مورد اشاره، رک. میسگلد، دیتر (۱۳۸۶)، از هر منوتیک متن کهن تا متن سیاست رهانی بخش، ترجمه‌ی حسین مصباحیان، تهران: نشر کوچک.

مصباحیان، حسین (۱۳۸۶)، دیتر میسگلد: فیلسوفی علیه فلسفه، تهران: نشر کوچک.

رهایی‌بخش فلسفه در جهان معاصر بوده است. میسگلد معتقد است «هیچ فلسفه‌ای در وضعیتی نیست که به ما بگوید که هستیم، اما ما در وضعیتی هستیم که بدانیم چه چیزی باید ساخته شود». او تاکید می‌کند که از طریق خود فلسفه و نوعی رویکرد متافلسفی به این نتیجه رسیده که فلسفه نقش تعیین‌کننده‌ی خود را برای در انداختن طرحی جدید برای جهانی انسانی‌تر از دست داده است. با این‌همه، او انکار نمی‌کند که «فلسفه می‌تواند با انحصارطلبی قدرت سیاسی سر‌ناسازگاری داشته باشد و این همان نقشی است که در مواقع مختلف بر عهده داشته است. ولی هیچ چیزی در ذات فلسفه آن را به داشتن مواضع نقادانه برنمی‌انگیزد و منتقد بودن ذاتی فلسفه نیست». یقیناً استدلال‌های میسگلد در مورد بی‌حاصلی فلسفه می‌تواند با مخالفت‌های جدی مواجه شود، اما آن استدلال‌ها از این حیث تأمل‌برانگیز و دارای اهمیت‌اند که می‌توانند چهار پرسش مهم فلسفی درباره‌ی فلسفه را بار دیگر به میدان آورند و در کانون توجهات بنیادین پژوهش‌گران فلسفه قرار دهند: فلسفه چیست؟ (پرسش از چیستی و ذات)؛ چرا باید فلسفه‌ورزی کرد؟ (پرسش از چرایی یا غایت فلسفه)؛ چگونه باید فلسفه‌ورزی کرد؟ (پرسش از چگونگی فلسفه‌ورزی یا پرسش از متدولوژی‌های فلسفه‌ورزی)؛ و آیا فلسفه به پایان رسیده است؟ (پرسش از وضع فلسفه).

مضمون دو مقاله‌ای که در ویراست فارسی به کتاب افزوده شده‌اند (پیوست‌های ۳ و ۴) نیز رویکردی متافلسفی دارند. در مقاله‌ی اول^۱ - که پس از انتشار کتاب به زبان انگلیسی نخست به‌صورت شفاهی در جلسه‌ی نقد و بررسی کتاب در دانشگاه رایرسون تورنتو (در ۲۷ مه ۲۰۱۷) و سپس به‌صورت کتبی در مجله‌ای علمی ارائه شد - استلا گانون، شاگرد پیشین میسگلد که رساله‌ی دکتری خود در مورد مرکز‌زدایی از سوژه‌ی استعلایی (با ارجاع به دریدا و دیگران) را با راهنمایی او به پایان رسانده است، در جهت نقد دیدگاه میسگلد در مورد فلسفه بحث کرده است. به باور گانون درک میسگلد از فلسفه، به‌مثابه پدیده‌ای غیرسیاسی، جوهر انتقادی فلسفه را نادیده می‌انگارد و سبب فروکاستن نقش آن می‌شود. گانون بحث کرده که آنچه میسگلد نگران آن است در نقدهای نسل اول نظریه‌پردازان مکتب فرانکفورت به فلسفه‌ی سنتی

1. Gaon, Stella (2017). "On Philosophy as Subversion, in Response to Dieter Misgald." *Philosophical Inquiry in Education*. Volume 24, No. 4, pp. 400-407.

طرح شده و وجوه‌رهایی بخش فلسفه در نظریه‌ی انتقادی آنان به‌نحوی بنیادی مورد توجه قرار گرفته است. در مقاله دوم^۱، میسگلد در پاسخ تصریح می‌کند که مخالفتی با ایضاحات گائون در مورد عدم انتزاع فلسفه از سیاست در نظریه‌ی انتقادی نسل اول و تعاملات دیالکتیکی بین فلسفه و سیاست ندارد، اما بلافاصله به یاد او می‌آورد که که سال ۲۰۰۵، سالی که گفت‌وگوهای کتاب صورت گرفته، سال ۱۹۳۷ نیست؛ سالی که هورکهایمر در آن می‌زیسته و مقاله‌ی معروف نظریه‌ی سنتی و نظریه انتقادی را نوشته است. و چون چنین است سیاست‌رهایی بخش جدید باید خود را برای پاسخ‌گویی به مسائلی که اکنون درگیرش هستیم مورد بازسازی بنیادین قرار دهد. از این‌رو، هر نوع نظریه‌ای (از جمله نظریات آدورنو از نسل اول و هابرماس از نسل دوم فرانکفورت) که سودای طرحی جامع و جهان‌شمول برای رهایی‌بخشی داشته باشد نمی‌تواند راهی کلی برای خروج از بحران‌های متنوع و تودرتوی جهان متکثر کنونی باز کند. نقد گائون و پاسخ میسگلد را می‌توان آغاز بحثی دانست در مورد نقش فلسفه که پس از انتشار کتاب در گرفته است. فرآیندی که هم نشانه‌ی دیگری فراهم می‌آورد برای دل‌مشغولی اصلی کتاب و هم وعده می‌دهد که ممکن است ادامه‌ی مباحث در قالب کتاب دیگری به فارسی برگردانده شود و پرسش از فلسفه را در کانون توجه پژوهش‌گران فلسفه کشور قرار دهد.

علائق محوری میسگلد در دوره‌ی تحصیل و نیمه‌ی اول دوران تدریس عمدتاً فلسفه‌های هستی‌شناسانه، هرمنوتیکی و انتقادی بوده است و از نیمه دوم دوران تدریس تا کنون به مباحثی پرداخته مرتبط با آنچه سیاست‌رهایی‌بخش می‌نامد: الهیات رهایی‌بخش، دموکراسی و حقوق بشر. به تعبیر خودش، پس از دست برداشتن از سبک‌سری‌های دوره‌ی جوانی و بازگشتن از آمریکا به آلمان، پی می‌برد که فرهنگ جدی‌تر و اصیل‌تر در همین قاره — اروپا — وجود دارد. به‌مرور به پدیدارشناسی هستی‌شناسانه و یکی از جدیدترین و جدی‌ترین متفکران این حوزه یعنی هایدگر علاقه‌مند می‌شود. به هایدلبرگ می‌رود که دو تن از شارحان مهم فلسفه هایدگر یعنی گادامر و کارل لوویت در آن‌جا تدریس می‌کرده‌اند، و دومی را به تعبیر خودش «چندان

1. Misgeld, Dieter (2018), "A Reply to Gaon." *Philosophical Inquiry in Education*. Volume 25 No. 1, pp. 96-98.

اهل گفت‌وگو و ارتباط‌گیری نمی‌یابد». پس نزد اولی می‌ماند و رساله‌ی دکتری خود را تحت نظارت و راهنمایی او در مورد «بررسی مفاهیم گناه و خودآگاهی در هستی و زمان هایدگر و مقایسه‌ی آن با اخلاقیات کانتی» می‌نویسد. با خواندن تئوری انتقادی، به‌ویژه آدورنو و بعدها آشنائی‌اش با هابرماس، رفته‌رفته علائق‌اش به فلسفه‌ی کاهش و به تئوری‌ای اجتماعی و سیاسی افزایش می‌یابد. این روند با مهاجرت او به کانادا و به‌ویژه تحت تأثیر فرهنگ مبارزاتی آمریکای لاتین و سنت پراگماتیستی آمریکا و چهره‌های اصلی آن یعنی دیوئی و رورتی تکمیل‌تر می‌شود.

از نظر میسگلد، تعمیق دموکراسی از سطح سیاسی به همه‌ی سطوح زندگی و تعمیق حقوق بشر از سطح حقوق سیاسی به سطوح اجتماعی و اقتصادی، و مقابله با خطر «جهانی‌کردن»، اصلی‌ترین مسائل روزگار ما هستند. مسائلی که شاید هم هرمنوتیک، هم مدرنیته و هم الهیات رهایی‌بخش — هر یک به‌نوعی — بتوانند زمینه‌هایی برای توجه به آن‌ها فراهم آورند: هرمنوتیک انسان‌گرایانه از طریق توجه‌دادن به ضرورت فهم دیگران (فهم شرقی‌ها، مردمان آمریکای لاتین و جنوبی، یا همه‌ی جهانی که پیرامونی نام گرفته)؛ مدرنیته به‌ویژه تفسیر هابرماسی آن از طریق ناتمام دانستن وجه رهایی‌بخشی مدرنیته و دفاع از عقلانیت فرهنگی و ارتباطی در مقابل عقلانیت ابزاری؛ و الهیات رهایی‌بخش از طریق مقابله نظری با فهم ارتدوکس از دین.

بدین ترتیب، تمام دل‌مشغولی‌های میسگلد، چه آن‌ها که در قالب پروژه‌های تحقیقاتی یک تا سه‌ساله خود را نشان داده‌اند، چه آن‌ها که به‌صورت موضوع و ماده‌ی درسی در دانشگاه درآمده‌اند، چه آن‌ها که در کنفرانس‌ها عرضه شده‌اند، و بالاخره چه آن‌ها که به‌صورت کتاب و مقاله نشر یافته‌اند (هم‌چنان که در فهرست آثار میسگلد آمده‌اند)، همگی پیرامون مسائل فلسفی و مسائل مرتبط با سیاست رهایی‌بخش بوده است. با این‌که میسگلد استاد گروه فلسفه‌ی آموزش در دانشگاه تورنتو (علاوه‌بر تدریس در دپارتمان‌های فلسفه و علوم سیاسی این دانشگاه) بوده است، از مجموع مقالات و کتاب‌هایی که نوشته و نیز درس‌هایی که در دانشگاه ارائه کرده، تعداد انگشت‌شماری از آن‌ها به مباحث فلسفه آموزش اختصاص پیدا کرده‌اند. او آشکارا می‌گفت که هیچ علاقه‌ای به فلسفه‌ی آموزش و هیچ تخصصی در آن ندارد، و برای این‌که راه پرسش بعدی را ببندد که پس این‌جا چه‌کار می‌کنید اضافه می‌کرد که این رشته در این‌جا در حقیقت «چندرشته‌ای» است، و این امکان و آزادی عمل را فراهم

می‌آورد که هر درسی را که خود بخواهم ایجاد و ارائه کنم، و علاوه بر آن، این بخش از دانشگاه تورنتو مترقی‌ترین واحد آن است و مطالعاتی که در آن صورت می‌گیرد عمدتاً ناظر بر نقد وجوه مختلف فرهنگ سلطه است.

غرض از فراهم آوردن چنین توضیحی این بود که هم میسگلد در نگاه خوانندگان فارسی‌زبان، صرفاً از این بابت که استاد رشته‌ای به نام فلسفه‌ی آموزش بوده، فیلسوف آموزش قلمداد نگردد و هم شاگرد او، نگارنده‌ی این سطور، که به‌خاطر او به آن بخش از دانشگاه تورنتو رفته و رساله‌های خود را در مورد هرمنوتیک و نقد ایدئولوژی نزد ریکور و نقد مبانی فلسفی مدرنیته‌ی هابرماس (مباحثی به‌کلی خارج از قلمرو فلسفه‌ی آموزش) نوشته است، دانش‌آموخته‌ی این رشته به حساب نیاید و انتظاری ایجاد نکند. اما معنای این توضیحات این نیست که می‌توان مرزی دقیق بین فلسفه و شاخه‌های آن کشید. فراتر از آن‌ها، در نگاه موسّس، بسیاری از فیلسوفان معاصر را می‌توان فیلسوفان آموزش دانست، هم‌چنان‌که دریدا در جایی با چنین عنوانی معرفی شده است.^۱

نکته‌ی پایانی این‌که، نویسنده‌ی این سطور گرچه خود را در جایگاهی نمی‌بیند که در پیوند با اثری که پدید آمده از فرد یا افرادی سپاس‌گزاری کند، می‌تواند گواهی دهد که آقای علی‌خاندی با دقت بسیار، و با اتکا به سرمایه‌ی دانش و رنج پژوهش، ترجمه‌ی خود را بارها مورد تدقیق و بازنگری قرار داده، بی‌آن‌که مدعی باشد که آن‌چه پدید آمده بی‌عیب و نقص است. آقای کاوه اکبری، ویراستار محترم نشر آگه، سرتاسر متن را با دقت و وسواسی کم‌نظیر و با پشتوانه‌ای از دانش نظری و فنی ویراسته است. مدیر محترم نشر آگه، سرکار خانم لیلا حسین‌خانی، به همراه همکاران سیاست‌گذار خود مسئولانه و عالمانه شرایطی را فراهم آوردند که این اثر به‌نحوی علمی و ویراسته عرضه شود.

حسین مصباحیان
خرداد ۱۳۹۸

1. Trifonas, Peter (2003), "Derrida and the philosophy of education." *Educational Philosophy and Theory* 35 (3):255-256.

مسئله‌ی محوری کتاب حاضر پرسش از نقش رهایی‌بخش فلسفه در جهان معاصر بوده است. میسگلد معتقد است «هیچ فلسفه‌ای در وضعیتی نیست که به ما بگوید که هستیم، اما ما در وضعیتی هستیم که بدانیم چه چیزی باید ساخته شود». او تأکید می‌کند که از طریق خود فلسفه و نوعی رویکرد متافلسفی به این نتیجه رسیده که فلسفه نقش تعیین‌کننده‌ی خود را برای در انداختن طرحی جدید برای جهانی انسانی‌تر از دست داده است. با این همه، او انکار نمی‌کند که «فلسفه می‌تواند با انحصارطلبی قدرت سیاسی سر ناسازگاری داشته باشد و این همان نقشی است که در مواقع مختلف بر عهده داشته است. ولی هیچ چیزی در ذات فلسفه آن را به داشتن مواضع نقادانه بر نمی‌انگیزد و منتقد بودن ذاتی فلسفه نیست». این استدلال‌ها از این حیث تأمل‌برانگیزند که چهار پرسش مهم درباره‌ی فلسفه را بار دیگر به میدان می‌آورند: فلسفه چیست؟ چرا باید فلسفه‌ورزی کرد؟ چگونه باید فلسفه‌ورزی کرد؟ و آیا فلسفه به پایان رسیده است؟

دیتر میسگلد، حسین مصباحیان، ترور نوریس

از هرمنوتیک به سیاست رها
 قیمت: ۷۵۰,۰۰۰ ریال
 37921
 انتشارات آگاه
 ۹ ۷۸۶۵۶۶۶۶۶۶۶